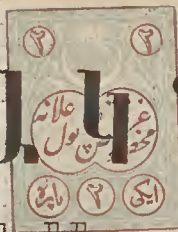

Բ Ի Ի Ր Ա Ն

ՀԱՆՐԵՄ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Է. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 147

ՀԱՅՏԵՄԲԵՐ 4/16 1888

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար 4 ֆանոգ օտմ. ոսկի, քղրասարութեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասը 50 փաւայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ դիմելու են կամ իրենց հասցեն դրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խան բիւ 43,44: — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարումնք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվար մամակ կամ ո եւ է գրութիւն չընկուցուի : — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձեռք կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նուէրք. — Ընտանեկան իշխանութիւն. — Նոյնութիւնք եւ զանազանութիւնք Հայ, Անկիւրան եւ Պապական եկեղեցեաց. — Կրօնք եւ Քրիստոնէութիւն. — Վաճառականական աշխարհագրութիւն. — Օձի մը միջոցաւ բանտարկեալ. — Սաքառին. — Այլուպլը. — Ազգային. — Քաղաքական. — Ազգ.

ՆՈՒԷՐՔ

Մեծապատիւ Մինաս Էճէնցի Մանուսարեան որ ի Տրապիզոն՝ կը նուիրէ մէկ օրինակ Բիւրակն առ Գալուստ Էճէնցի Խաչատուրեան որ ի Հալէպ սկսեալ ներկայ շրջանի սկիզբէն :

Նոյնպէս Մեծապատիւ Թադէոս Էճէնցի Սեփիանեան որ յԱմերիկա՝ կը նուիրէ մէկ օրինակ Բիւրակն առ Արժ. Պատ. Մ. Իգնասիոսեան որ ի Զմիւռնիս սկսեալ ներկայ շրջանի սկիզբէն :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհիս վրայ երեք տեսակ որոշ եւ գլխաւոր իշխանութիւնք կան, որք են քաղաքական, կրօնական եւ ընտանեկան իշխանութիւնքն թէպէտ ուրիշ ասոնց ստորակարգեալ ճիւղեր ալ կան, սակայն այս երեքն նախնական եւ անհրաժեշտ են :

Յիշեալ իշխանութեանց իւրաքանչիւրն իւր մասնաւոր շրջանը ունի իշխելու, եւ մին չ'կրնալ կոխել միւսին սահմանը : Քաղաքական իշխանութեան իրաւասութիւնը կամ կառավարելու շրջանը կը տարածի տէրութեան մը բոլոր սահմաններուն վրայ եւ կը զօրէ իւր ներքեւ գտնուած ամեն կարգի ժողովրդոց վրայ, կրօնական իշխանութեան ասպարէզը սակաւ ինչ սեղմեալ է, իւրաքանչիւր մասնաւոր կրօնական դրութեան առանձին շրջանին մէջ ամփոփեալ, իսկ ընտանեկանն աւելի սեղմեալ է, ընտանեկան սահմանէն դուրս չ'երևի : Ամեն սուր ինչ

իր մէջ ընտանեկան որոշ կառավարութիւն մը կը կազմէ որոյ տէր և գլուխ կարգեալ է բնականապէս տան հայրը: Ընդհանրապէս մարդիկ այս վերջինին կարեւորութիւն չեն տուած, կրնանք ըսել թէ նկատողութեան իսկ չեն առած, մինչդեռ նա հիմն է ամենուն: Երկրի մը թէ քաղաքական և թէ կրօնական կառավարութեանց որպիսութիւնք կախեալ են նոյն երկրի ընտանեկան կառավարութեան որպիսութենէն կամ վիճակէն: Ճշմարիտ է սա խօսքը թէ՛ «Երկրի մը ներքին կացութիւնը աստուգելու համար, բաւական է անոր ժողովրդեան ընտանեկան կացութեանը վրայ տեղեկանալ» և ասոր պատճառն ալ ինքնայայտ է: Թէ՛ տէրութեան և թէ՛ եկեղեցւոյ անդամք պիտի դան տուններէ, սոքա ինչ տարր որ յառաջ բերեն այն պիտի լինի վերջնոյն ալ: Այս ծնողական իրաւասութեան վրայ հիմնեալ Աստուածատուր արտօնութիւնն անհուն իմաստութեան կնիքը կը կրէ իր վրայ:

Իւրաքանչիւր ոք տէր է իւր տան, ինքն է անկէ ներս բացարձակ իշխան, ոչ ոք իրաւունք ունի նորա ներքին տնօրինութեանց միջամտել, իբր հայր իւր իրաւունքն է կառավարել զայն, յիշող եւ արդարուն եւս կանոններով: Ազգաց պատմութեանը մէջ նկատողութեան արժանի իրողութիւն մ'է որ, համայն տէրութիւնք դաւանեցան ընտանեկան իշխանութեան ներքին անկախութիւնը և չիշխեցին անոր շէմէն ներս ոտք դնել: Իսկ կառկածելի դիպաց առթիւ երբ հարկ կը լինի ներս մտնել յայնժամ թաղին ծերերն ի միասին կառնուն, որպէսզի այդ փափուկ պաշտօնը անոնց հետ և ա-

նոնց միջոցաւ կատարեն:

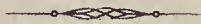
Արդ, թէպէտ երկինք ի սկզբանէ անտի հսկած է մարդկութեան զայս սրբազան իրաւունք և քաղաքական իշխանութիւնն ևս զայն յարգած է, սակայն նոյն իսկ ընտանեաց գլուխ եղողներ, քիչ բացառութեամբ, իրենք կարող չեն եղած ճանչիլ և կշռել իրեանց այս բարձր կոչման գործնական արժէք: Ընտանեաց և զաւակաց տէր անձանց մէջ սրբան մարդ կրնանք գտնել որ այս կարեւոր խնդրոյն նրկատմամբ քիչ շատ դաշտափար մ'ունեցած լինին:

Վանքի հայր կայ արդեօք այսօր մեր Ազգին կամ ժողովրդեան մէջ որ կ'զգայ և կը խորհի թէ՛ ես իմ տանս վրայ յԱստուծոյ կարգեալ իշխան և քահանայ մ'եմ. իմ իրաւունքս է հովուել և կառավարել իմ տունս և իմ պարտքս է առաջի Աստուծոյ՝ ընտանեացս և զաւակացս ներկայ և ամենալաւ բարիքը մտածել: Յաւալի է ըսել, բայց կրնանք ըսել թէ, ընդհանրապէս մտքէ անդամանցած չունի: Այս զանցառութեան երեսէն առաջ եկած ֆեւաներ և չարիքներ անհաշուելի են: Նորա ներգործութիւնքն սոսկ ընտանեկան կացութեան վրայ մնացած չեն, այլ անկէ դուրս քաղաքական և կրօնական աշխարհին վրայ ևս մեծ ազդեցութիւն ունեցեր են: Ո՛վ կրնայ ուրանալ զայս իրողութիւն: Յաճախ կը լսենք գանգատներ աշխարհիս անկարգ ընթացքին նկատմամբ, բայց քանիննր միտքերնէն կանցունեն թէ այդ անկարգութեանց արմատը բուն իրենց յարկին ներքեւ է:

Ո և է ժողովրդեան մէջ, ընտա-

նեկան վարչութիւնը ինչ աստիճան թուլնայ՝ մոլութիւն, անկարգութիւն և չարագործութիւն այն աստիճան կը բաղմանան: Եւ այս վիճակ որքան ժամանակ շարունակէ, յիշեալ չարիքներն ալ նոյնչափ յառաջ կերթան:

Ուստի ծնողք պարտին սթափիլ, պարտին ընտանեաց գլուխ եղողք իրենց վարչական իրաւասութիւնն ձեռք առնուլ նահապետական դարու Աստուածահաճոյ բարեպաշտիցնման և ուխտել ըսելով՝ «բայց ես և իմ տունս Եհովան պիտի պաշտեմք» այսպէս սիրոյ և ճշմարտութեան օրէնքներով իրենց տունը հովուելու և կառավարելու իրենց սրբազան պարտաւորութիւն ունիւնելով և հաւատարմութեամբ կատարեն որով պիտի օրհնուի իրենց տուն, պիտի պայծառանայ իրենց եկեղեցի և պիտի բարեգործ իրենց բնակած երկիրն և այսպէս «անոնց գլխուն վրայ յաւիտենական ուրախութիւն պիտի ըլլայ»:

ՆՈՅՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Հայ. Անկիլիան եւ Պապական եկեղեցեաց մեջ

Բ. Ծանօթ տարբերութիւն մ'ալ, որ կայ ընդ Պապական եւ ընդ Հայ եկեղեցի, է վարդապետութիւն թղխան Հոգւոյն Սրբոյ: Սա իբր դրութիւն ինչ կամ տեսութիւն իմն Աստուածաբանից կըրնար զանց առնուիլ ի դաւանութենէ, այլ տարբեր նկատումներով մնաց իբրեւ խոր ընդ Արեւելեան եւ ընդ Արեւմտեան եկեղեցի: Այն է թէ երբ Յունական եկեղեցին ուզեց բաժնուած մնալ ի Հռովմէականէն, ի ցոյց իր անշատման եւ ի հաստատութիւն իր պահպանողութեան, զայս խորին պահեց ի դաւանութեան: Եւ երբ Անկիլեան եկեղեցին բաժնուե-

ցաւ Հռովմէականէն, չուզեց յայտնաւարեւոր խնդրոյ տարբերիլ, ուստի ի դաւանութեան կըսէ, թէ «Ա. Հոգին բղխեալ ի Հօրէ եւ յՈրդւոյ, է ճշմարիտ եւ յաւիտենական Աստուած, մէկ ըլլալով ընդ Հօր եւ Որդւոյ էութեամբ՝ մեծութեամբ եւ փառօք» (Ծնդ. Ե.): Հայ եկեղեցին, սակայն, զայս մասն չդներ ի դաւանութեան իւրում, բայց թուի թէ գլխաւորապէս նմաներ է Արեւելեան եկեղեցւոյ:

Քան զայս կարեւոր Աստուածաբանական տեսութեանց մեջ, սակայն, այն ինչ կան մեծամեծ խորք ընդ Պապական եկեղեցի եւ ընդ Հայս, կը գտնենք թէ սոքա համաձայն են ընդ Անկիլեանո: Որպիսիք են տեսութիւնք բնութեանն Քրիստոսի՝ մարդոց եւ շնորհաց, «Որդին, կըսեն Անկիլեանք (Բ. Գ.) Յօդուածք, որ է բանն Հօր ծնեալ ի Հօրէ ի յաւիտենից, մի ընդ Հօր էութեամբ եւ ճշմարիտ յաւիտենական Աստուած, առաւ մարդկային բնութիւն յարգանդի ամենօրհնալ կուսին՝ ի գոյութենէ նորա: Այնպէս զի երկու կատարեալ բնութիւնք, որ է Աստուածութիւն եւ մարդկութիւն, անբաժանելի միութեամբ միաւորեցան ի մի անձ, որով եղաւ Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած եւ ճշմարիտ մարդ... որ եւ եղաւ պատարագ (ի քաւութիւն) ոչ միայն վասն սկզբնական մեղաց, այլ եւս վասն ամենայն ներգործականաց՝ զոր գործեն մարդիկ»: Այս է եւ Հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւն, որով կը տարբերի Քաղկեդոնականներէ:

Այսպիսի են եւ ի վարդապետութեան քննութեան մտայնոյ: Ըստ. Թ. եւ Ժ. Յօդուածոց, «սկզբնական մեղքը չէ թէ Ագամայ օրինակին հետեւիլն է... այլ է պակասութիւն եւ ապականութիւն ի բնութեան մարդոյ՝ որ սերեալ է Ադամէ: Ասով մարդ չատ հեռի է իսկական արդարութենէ, եւ բուն իր բնութեամբը է հակամէտ չարութեան... եւ իր բնական կարողութեամբն ու բարի գործովք չլըր-

նար դառնալ եւ ինքզինքն պատրաստել յընդունելութիւն հաւատոյ եւ յԱստուած-պաշտութիւն . . . Եթէ Աստուծոյ շնորհքը Գրիստոսով զայն չպատրաստէ : Այս է եւ վարդապետութիւն Հայ եկեղեցւոյ որոյ կրօն . Ժողովէն վաւերացեալ : Կրթ . Գրիստոնէականն Սորէն Նախկոպոսի (Իր , 73 , 74 , 294) , կըսէ թէ «Ագամայ մեղքն է պատճառ որ մարդոց հոգւոյն մէջ եղած ներդաշնակութիւնն խանգարելով . . . մարդս կամաւորապէս կը հետեւի ցանկութեանց մարմնոյ . . . Այս մեղքը կործանեց մարդկային սերունդը . . . որ Աստուծոյ կամաց համաձայն կեանք վարելոյ համար պէտք ունեցաւ Աստուածային շնորհաց եւ փրկութեան . . . : Այս շնորհքը գերբնական պարգեւ մը է , կամ օգնութիւն մի , զոր Աստուած կուտայ մեզ ճիշտապէս իւր անհուն բարութեամբն եւ գթութեամբ , եւ մեր Տիրոջն Յիսուսի Գրիստոսի արդիւնքներովն , առի նպաստել մեզ ի գործ փրկութեան մերոյ : »

Աստի յառաջ կուգայ եւ փրկութիւն ձորի շնորհք , յորում Հայն եւ Անկիւրքան եկեղեցին միասնաբար կերեւին հաւաքիր Պապականին , որ կընդունի չափազանցութեան կամ բարի գործոց արդիւնք , զորս և կը վաճառէ ի նպաստ քաւարանի հոգւոց : Ըստ Անկիւրքանաց «մեք ամենեւին կարողութիւն չունինք ընելոյ բարեգործութիւն , որ լինի Աստուծոյ ընդունելի եւ հաճելի . . . այլ Աստուծոյ առջին արդար կը սեպուինք միայն հաւատով յարժանաւորութիւն մեր Տէր եւ Փրկչին Յիսուսի Գրիստոսի , ոչ թէ բուն մեր գործքերովն կամ արժանաւորութեամբ . . . : Այն բարի գործերն , որ հաւատոյ պտուղներն են ու մարդոց արդարանալէն յառաջ կուգան , թէպէտ չեն կարող մեր մեղքերն ջնջել եւ Աստուծոյ դատաստանի խստութիւնն զիջուցանել , սակայն ասոնք հաճելի են Աստուծոյ եւ ընդունելի ի ձեռն Յիսուսի Գրիստոսի եւ ազդեցութեան Հոգւոյն Սրբոյ , Սոքա մարդս բաւական չեն ըներ շնորհք ընդունելու , կամ ըստ դպրոցա-

կանաց՝ սոքա չեն արժանացուներ յարմարութեան կամ պատշաճութեան շնորհքն ընդունելու . . . : Աստուծոյ պատուիրանքներէն վեր եւ աւելի . . . բարի կամ չափազանցութեան գործեր կայ ըսելն է յանդունդն եւ անօրէն բան մը : Ըստ որում ասով մարդիկ յայտնապէս ծանուցած կըլլան , թէ իրենք ոչ միայն առ Աստուած ունեցած պարտքերն ին կը մատուցանեն , այլ եւ իրենցմէ պահանջածէն աւելին կը կատարեն : » (Յօդ . Ժ — ԺԴ .) : Պապական տարբերութիւններն այս ճշմարտութիւններէ պիտի երեւին եւ յետագայ կրկին խնդրոյ մէջ :

Գ . Քաւարանի պապական վարդապետութիւն հանրաժանօթ է : Սորա վայելչագոյն բացատրութիւնն է , ըստ Հ . Ե . Հիւրմիւզեանի (Տեսակ . Ածբ . Ա . 571) , թէ «ուղղափառք անուամբս քաւարան իմանան զկայս , ուր հոգիք արդարոց կան ի դիպահոյ՝ մինչեւ ի լիւրի հատուցումն Աստուածային արդարութեան , եթէ իւրրումն ժամանակաւոր պատժոց զոր մնայր նոցա կրել յետ թողութեան մեղացն , եւ եթէ վասն թեթեւ եւ ներելի մեղաց որ չիցեն թողեալ նոցա ի կենդանութեան : » Այս վարդապետութիւն յաճախ մերժեալ են Հայ . եկեղեցիէն : «Քաւարանի մոլորութիւնն , կըսէ Տէր Սահակ (քննիկ . կրօնն 577) , ընդգէժ է ամեն այն մասամբ Ս . Գրոց վարդապետութեան , եւ վերիվայր կըրջէ թէ (մարդուն) բարոյականն . . . եւ թէ Աստուծոյ արդարութիւնն . . . : Ս . Գիրք առանց պատ ի պատ սքօղելու բաց եւ յայտնի ըսեր են , թէ փրկութեան օրն հիմա է , մեռնելէ վերջ փրկութիւն չկայ , ապաշխարութիւն չկայ : Այսպէս կմերժէ եւ Անկիւրքան եկեղեցին , թէ «Հռովմէական վարդապետութիւնք Քաւարանի եւ ներողութեանց զուր տեղն հնարեալ բաներ են , եւ ոչ միայն չեն հաստատեալ Ս . Գրոց վկայութեամբն , այլեւ հակառակ է Բանին Աստուծոյ : » (Յօդ . ԻԲ .) :

Ապաքէն Հայ եկեղեցին եւս ունի «վասն ննջեցելոց պատարագ եւ աղօթք» ,

այլ կ'ըսեն թէ այս բողոքովին տարբեր վախճանաւ է, ոչ թէ ի քաւութիւն մեղաց կամ պատժոյ: Ըստ քննական կրօնաքիտութեան (Եր. 575, 578), «Վասն ննջեցելոց աղօթքն, եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, մեռելոց համար ողորմութիւն եւ պատարագ...» (ոչ այլ ինչ են այլ միայն) երախտագիտական սլարաք մը՝ ի փոխարէն նոցին բարեխօսութեան (բարեմաղթութեան) ...: Թէ այս չէ քաւարանի վարդապետութիւն եւ ոչ այն նպատակաւ կատարուած... ասկից յայտնի է որ Հայոց եկեղեցին նոյնպէս աղօթք կ'ընէ՝ Աստուծմէ կը հայցէ գութ եւ ողորմութիւն այն ննջեցելոց համար ալ, որոց սրբութիւն եւ փրկութիւն անտարակուսելի է» ի Ս. Գիրս: Այսպիսի հաղորդակցութիւն ընդմէջ զինուորեալ եւ յաղթական եկեղեցոյ՝ կ'ընդունին եւ Բողոքական աստուածաբանք ոմանք, այլ արդեամբ սոքա կտարբերին ի Հայոց եւ ի Պապականաց: Ուստի Հայոց եկեղեցին որ մերժեր է քաւարանի վարդապետութիւն, պէտք ունի իր ծէսերն ու պաշտամունքն այնպէս կատարել, զի մի ժողովուրդ հանդերձեալ քաւութեան կամ փոխարինութեան հաւատալով մոլորի:

Դ. Մեղաց «Անեղոյնքիւն է շնորհք, ըստ Պապական Աստուածաբանութեան որով թողութիւն լինի առ ժամանակեայ պատժոց ի կատարել զգործս սահմանեալս առ այն, ի ձեռն արձակման վասն կենդանեաց, ի ձեռն նպաստից վասն ննջեցելոց: Եկեղեցի սուրբ, որպէս յայտարար ժողովն Տրիտենդեան, ունի իշխանութիւն յԱստուծոյ շնորհել ներողութիւն... Վասնորոյ ընդ բանադրանք արկանէ որք զընդունայն համարին զներողութիւնս, եւ որք ուրանան չունել եկեղեցւոյ այսպիսի իշխանութիւն: (Բար. Ածբ. Բ. 48): «Քանզի է յեկեղեցւոյ գանձ ինչ հատուցմանց Քրիստոսի (եւ չափազանցութեան արդեանց) սրբոց... Եկեղեցի ունի իշխանութիւն շնորհելոյ զգանձս զայս, եւ ըստ այսմ արձակելոյ զմարդիկ ի պարտաւորութենէ ժամանա-

կաւոր պատժոց...: Այս ներողութիւն բաժանի ի լիակատար, որ է բաւական ի բառնալ զբովանդակ պատիժս մնացեալս զկնի թողութեան յանցանացն, եւ ի մասնական, որ է բաւական ի բառնալ զմասն պատժոց միայն...: Այս իշխանութիւն տալոյ զներողութիւնս զԼիւթաւորաբար պատշաճի ծայրագոյն քահանայապետին, եւ նովաւ իջանէ յեպիսկոպոսոսն...: Չայս ներողութիւն կարող է քահանայապետն մերձեցուցանել եւ ննջեցելոց... որ է մատուցանել Աստուծոյ զվճարմունս Քրիստոսի եւ սրբոց՝ ի փոխարինութիւն պատժոց, զորս պարտին կրել ի քաւարանի»: (Պիլլ. Ածբ. ի վերայ ներողութեան): Այսպիսի վարդապետութիւնք ներողութեանց ունին գործնական այնպիսի զեղծ հետեւանք եւ գործողութիւն, զորս ի Գերմանիա երբ Դեցէլ ի հրապարակ հաներ էր, Մարտինոս Լուտեր սկսաւ թողոքել, յորմէ սկսաւ բարեկարգութիւնն եկեղեցւոյն, զոր եւ ընդունեց Անգլիա: Ապա եւ Անգլիքան եկեղեցին համաձայն Հայոց՝ բացէ ի լայն կը մերժէ զայս ամենայն մոլորութիւնս:

Շարունակելի

ԿՐՈՆՔ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէութիւն Տիեզերական կրօն մ'է:

Սորա հիմնադիրն՝ իւր Սամարացւոյն առակովն, եւ «Գնացէք այսուհետեւ, եւ աշակերտեցէ՛ք զամենայն Հեթանոս» պատուերովն վերցուց բոլոր ազգային պատերն յաշխարհէ: Եւ երբ նա՝ խաչին վերայ գոչեց «Ամենայն ինչ կատարեալ է» եւ տւանդեց զհոգին, եւ երբ «վարագոյր տաճարին պատառեցաւ յերկուս՝ ի վերուստ մինչեւ ի խոնարհ», շնորհաց գահն բացուեցաւ վասն ողջոյն մարդկութեան: Քրիստոնէութեան սր եւ իցէ ըսկըզբունքն՝ կը հակառակի ազգային բաժանման եւ անհատական խտրութեան, եւ կուսուցանէ կատարեալ մարդասիրութիւն: Անոր ոսկեղէն կանոնին եւ սիրոյ

օրինաց զօրութեան առջեւ կը վերնան Հիմալայաներ, կը լեցուին անդեղախոր ձորեր, աշխարհ կը լինի մէկ տուն եւ մարդկութիւն մէկ ընտանիք, Հայր ունենալով զԱստուած, եւ երէց եղբայր զՔրիստոս: 'Ի Քրիստոնէութեան՝ բարոյական մաքրութիւն, հոգեկան սրբութիւն, անմահութեան վարդապետութիւն, 'ի մեղաց փրկութիւն, եւ ամենայն միջոցներ, որք կը գործադրուին դարձունել զմարդ առ Աստուած, կը յարմարին իսկապէս ո եւ է անհատի եւ ազգի իղձերուն, կարօտութեան, եւ կենաց նպատակին: Արդարեւ որչափ ալ խստիւ զննուին Քրիստոնէութեան բոլոր մանրամասնութիւններն սկզբունք եւ օրէնքն, պիտի չգտնուի կէտ մի անոնց մէջ որ Հյարմարի յաւիտենական ազատութեան, որ Հնպաստէ հոգեւոր զարգացման, մտաւոր եւ յառաջիմութեան: Չեղաւ մի անհատ կամ մի ազգ որ սրտիւ ընդունեց զՔրիստոնէութիւն եւ չբարւոքեցաւ յամենայն մասին: Բաղաքակիրթ աշխարհին զՔրիստոնէութիւն յարգելն եւ նովաւ հսկայաքայլ ընթանալն, եւ ընդ ամենայն աշխարհ բոլոր ազգաց զայն սիրով դիմաւորելն եւ նովաւ քրիստոնեայ ազգաց նիւթական, հոգեկան, ընկերական եւ ուսումնական երջանիկ եւ բարեկեցիկ վիճակին մասնակցին, կապացուցանեն թէ Քրիստոնէութիւն՝ Տիեզերական կրօն մ'է: Սինայէն կրակով եւ սոսկումով տրուած կրօնն չէր այսպէս: Հրէութիւն, սահմանեալ եւ տեղական էր. չէր կրնար եւ չկրցաւ ծառայել համայն մարդկութեան: Քրիստոնէութիւնն է որ կրնայ լինել կրօն տիեզերական: Նա եւ չիք երկիւղ թէ այս կրօն պիտի իյնայ իւր բարձր գիրքէն եւ պիտի լինի անգործ նման բազում կրօնից: Ո՛չ երբեք: Քրիստոնէութիւն՝ չցուցուց հազար ութ հարիւր տարիներէ 'ի վեր մի այսպիսի անկման միտում, այլ գամ քան զգամ բարձրացում: Սկզբունքներ, վեհ գաղափարներ, սիրոյ օրէնք, որք կը վերաբերին Քրիստոնէութեան՝ բարձր են

երկնից չափ եւ ընդարձակ նման հորիզոնիս, հետեւապէս մարդկութիւն որչափ ալ բարձրանայ եւ յառաջանայ, պիտի չըտեսնէ զՔրիստոնէութիւն սահմանափակ եւ անհամաձայն իւր յառաջ շարժման այլ որչափ առաւել բարձրանայ եւ դիմէ իկատարելութիւն, այնչափ աւելի ընդարձակ եւ աստուածային պիտի գտնէ զայն:

Այս կրօն յարձակումներ կըրեց երկու տարբեր կողմերէ. վարդապետական եւ ուսումնական: Քրիստոնէութեան մահ սպառնացին սկիզբէն ցայժմ բազում հերետիկոսք՝ եւ իւրեանց զանազան վարդապետութիւնք՝ ժամանակի հոսանքն, սակայն, բոլորովին անհետացուց զայնս, մինչ Քրիստոնէութիւն ինքն հաստատ մնաց: Վոյթեռի եւ Ռուսոյի անկրօնութիւնն եւ հակաքրիստոնէութիւն չկրցան երկարատեւ վեր բռնել յաղթութեան դրօշակն. իսկ Օկիւսթ Գոնթի դրական փիլիսոփայութիւն կը թաղուի 'ի մի յաւիտենական գերեզմանի, զի եւ այն չունի իրական կենդանութիւն: Նիւթականութիւն եւ չգիտականութիւն ջլատած են ու ժաթափ: Հէյկէլ, Ռընան, Միլլ, Հըքսլի, Սփէնսէր, Թինտալ՝ չեն մնացած անպատասխանի: Իսկ խաչին դրօշակն, որ կը ծածանի երկրի բոլոր բլրաց վերայ, սարսափեցուցած եւ զետնատապալ ըրած է Նազովրեցւոյն թշնամիներն: Եթէ ունիս սուր ականջն Պիւթագորասի, պիտի կարենաս լսել երկնից խորձունքէն մի նոր « Փառք ի բարձունս » զոր կերպեն հըրեշտակաց գունդերն որք ութ եւ տասն դար առաջ թնդացուցին Բեթլէհէմի դաշտերն, վարդապետութեան եւ փիլիսոփայութեան կողմանէ չիք երկիւղ երբեք Քրիստոնէութեան: Ինչ յարանուանութիւններ եւ փիլիսոփայական դրութիւններ ալ եղնեն, սա դարձեալ հաստատ պիտի մնայ, զի իւր հիմն է անսասան:

Քրիստոնէութիւն՝ գիտութեան կողմանէ ալ մի քանի անգամ յարձակում կրեց, երբ կալիլէոս յայտնեց թէ երկիրը կը դառնայ արեգական շուր-

ջը՝ երբ իսահակ Նեւտոն հռչակեց թէ նիւթական տիեզերքը կը կառավարուի ձգողական օրինօք եւ ամենայն շարժմունք գրեթէ կը կատարուին քարշողութեամբ, երբ ստուգեցաւ թէ աշխարհ հնազոյն է քան մեր կարծածն ի Մատենին: Երբ ի տես եկան նշաններ որք կը ցուցունեն թէ մարդ կրնայ հընազոյն լինել քան զոր կ'ըսէ Մովսէս, եւ մանաւանդ երբ առաջարկուեցաւ բարեշրջման վարդապետութիւնն: Սոյն հինգ խնդրոց առաջին երեքն լուծուած են, արդարեւ երկիր կը դառնայ արեգական շուրջը, ճշմարիտ է թէ նիւթական տիեզերքը կը կառավարուի ձգողական օրինօք (բայց ոչ միայն նիւթական զօրութեամբ, այլ անոր միջոցաւ) ստոյգ է թէ աշխարհ հնազոյն է քան զոր կարծեցին նախնի եւ միջին դարուց քրիստոնեայք: Սոքա ուսումնական իրողութիւններ են եւ որք չունին ինչ բնաւ առ ի խախտել մեր քրիստոնէական հաւատն: Այս ճշմարտութիւններ չյարձակեցան ֆրիստօնէութեան, այլ կոյր կղերականք յարձակում համարեցին զայնս: Գիտական իրողութիւնք, երբ լիովին հաստատեալ են, երբեք միտա մը չեն հասցներ, անոնցմէ շատերն յաւէտ լուսաբանած են քրիստոնէական ճշմարտութիւններ գիտական բազում ճշմարտութիւնք ալ կան, որ թէպէտ ի սկզբան կրօնի միասակար համարուեցան, բայց լուսաւորեալ քրիստոնեայ մտքեր որոշակի տեսան թէ սոքա չեն միասեր երբեք քրիստոնէական ճշմարտութեանց, եւ անոցմէ ոմանք ալ բնաւ յարաբերութիւն չունին անոնց հետ:

Չորրորդ խնդիրն՝ թէ մարդ հնազոյն է քան զոր կ'ըսէ Մովսէս, չէ լուծուած, կատարելապէս: Սակայն բազում վստահելի անձանց քննութիւններն կ'ըսեն մեզ թէ յայտմ մասին երկրաբանութեան հաշիւն շատ մօտ է Սուրբ գրոց հաշուոյն: Վերջինն, բարեշրջութեան խնդիրն եւս չէ լուծուած լիակատար. սա չափն կ'ըսեմ աստ թէ Լը Գօնթ, Տէյնա եւ այլ բազում քրիստոնեայ երկրաբանք կ'ընդունին

բարեշրջման վարդապետութիւնն, այն ինչ առամբ, ըստ բնութեան զանազան երեւութից, եւ կը հռչակեն մեզ թէ չիք ինչ յայտմ վարդապետութեան որ հակառակի ֆրիստօնէութեան, եւ հասցունէ զմեզ յանհաւատութիւն: Արդ մեք վստահելով հաւատարիմ երկրաբանից յայտարարութեանց եւ քաջածանօթ իրողութեանց որք են ի բնութեան կրնանք հաւատալ թէ բարեշրջման վարդապետութիւնն եւս պիտի գտնուի ոչ վընասաբեր եւ հակառակ քրիստոնէութեան, ինչպէս եղան միւս խնդիրներն: Սոյն խնդրոց մասին, այսչափ միայն կարծօնեն ինձ գրել բիւրակնի սիւնակներ: Ամիսփեղով խորհուրդներս՝ կը յայտնեմ ամենայն հաւաստեալ եւ իրաւամբ թէ ֆրիստօնէական կրօն չյաղթուեցաւ երբեք այդ յարձակումներէ որք չէին արդէն յարձակում իսկ. այլ այնպէս կարծուեցան: Աստեղագիտութեան, բնագիտութեան, երկրաբանութեան ճշմարտութիւններ եւ բոլոր բնական իրողութիւններ չեն թշնամի ո՛ր եւ է կրօնի, նա մանաւանդ քրիստոնէական կրօնին, այլ յաւէտ բարեկամ: Փարատուելով օգիտութեան ամպեր, քանի քննուի բնութիւն այնքան կը հաստատուի հետզհետէ թէ իւր ճշմարտութիւններ եւ իրողութիւններ չեն հակառակ մեր կրօնական, մանաւանդ քրիստոնէական գաղափարին եւ, աւելի կամրապնդեն ի մեզ քրիստոնէական հաւատն՝ ցուցունելով փառք, մեծութիւն եւ իմաստութիւն բնութեան հեղինակին որ է նաեւ հեղինակ մեր ֆրիստօնէական կրօնին:

(Մնացեալը յաջորդ թուով)

Մի բեռնաւորեր ներկայն ապառնիին հոգերովն ու սրտմաշուքներովը: Ո՛րքան նեղութիւն կուտան մեզի այն չարիքներ որք բնաւ չեն պատահիր:

Երբոր կը բարկանաս, համրէ մինչեւ ասան խօսեցէդ առաջ, երբ որ խիստ շատ կը բարկանաս՝ համրէ մինչեւ հարիւր:

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒ- ԹԻՒՆ

Բրիտանական ընկերակցութիւնն անուանեալ գիտական մեծ կաճառին առջեւ վերջէրս, ի մէջ այլոց, կարգացուեցաւ նաեւ ճառ մը «Վաճառականական Աշխարհագրութիւն» խորագրով: Ճառախօսն էր յիշեալ ընկերութեան Աշխարհագրական ճիւղին նախագահ Սըր Չարլլս Վիլսըն, որ այս ճիւղի մէջ իւր ունեցած ընդարձակ հմտութեամբ ճոխացուցած էր իւր բանախօսութիւնն: Յիշեալ ճառն շատ տեսակետներով անշուշտ կարի ուշագրաւ է, և անտարակոյս՝ մասնագիտաց համար մանաւանդ՝ ամբողջական ընթերցման ու ուսումնասիրութեան արժանի: Սակայն մեք, յուսարով որ օգտակար և շահեկան կը լինի, կը ներկայացնենք մեր ընթերցողաց ինչ որ թալմզ լրագիրն կը խօսի անոր ներկատմամբ խմբագրական յօդուածաւ մը:

«Սըր Չարլլս Վիլսըն, իբր նախագահ Բրիտանական ընկերակցութեան Աշխարհագրական ճիւղին, մեծ կարեւորութիւն տուաւ վաճառականական աշխարհագրութեան գիտութեան ընդարձակ առմանն: Կըսէ թէ տանիմանտիակեալ չէ սա այն վայրերու միայն յորս կը գտնուին վաճառականական արժէք ունեցող արտադրութիւնք, և կամ այն վաճառանոցներու որոց մէջ նոքա կրնան շահաւոր կերպիւ վաճառուիլ: Վաճառականական աշխարհագրութիւնն անցելոյն վրայ պատմական հայեացք մը ձգելով և գիտական նախատեսութեամբ կարող պէտք է լինի գոշակել այն ջրանցքներն որոց մէջէն վաճառականութիւնը պիտի հոսէ յապագային, ըստ այն օրինաց որք կառավարեցին նորա հոսանքը անցելոյն մէջ: Վաճառականութեան նոր կեդրոններու ստեղծումը կը կառավարուի օրէնքներով զորս հնար է ուսանիլ, և վաճա-

ռականական աշխարհագրութեան ուսանողին գործն է սովորիլ զայնա: Որպէս զի կարող լինի հասկնալ և ի կիր արկանել զայնս, պէտք է հետազօտած լինի ազգային յառաջադիմութեան ընթացքը, և զննած երկրագնտիս և անոր զանազան բաժանմանց ֆիզիքական պայմաններն: Այս ամենը կը կազմէ ահագին ծրագիր մը, և կրնար թուիլ անկարելի լինելու աստիճան ընդարձակ՝ եթէ Սըր Չարլլս Վիլսըն բացատրած չլինէր իւր միտքը այնպիսի բանախօսութեամբ որ կապացուցանէ թէ ինքն իրօք ուսած է այն ամենն: Բոլոր անոնք որ կը հետաքրքրին թէ պատմութեան և թէ աշխարհագրութեան մասին, երախտագէտ պէտք է լինին իրեն որ հիանալի կերպիւ իւր ամփոփելով կը ներկայացնէ մեզ հին և նոր աշխարհաց մէջ վաճառականութեան բռնած բոլոր ճամբաներն, և ընդհանուր կերպիւ մը յառաջ կը բերէ նաեւ անոնց պատճառներն: Իւր ներկայած պատկերներու բոլոր շարքին մէջ ամենէն անփոփոխ բանն է բուն իսկ վաճառականութեան գերիշխանութիւնը, ի՞նչ որ ալ լինի նորա գործը կատարողը, և առ ժամանակ մի նորա հունձքը հնձողը, վաճառականութիւնը միշտ կը մնայ ամենէն առաջ, անշէջ և աննուաճ: Երբ պատմութեան արձանագրութիւններն առաջին անգամ ընթեռնելի կը լինին, Իսմայելացիք ի տես կուզան իրենց կարավաններովն որ համեմունք, բայասան և զմուռս կը տանին յէզրպոտոս: Պարսից ծոցի և Կարմիր ծովու մէջ տեղ բնակելով՝ Սաբալեցիք կարող էին և կամք ալ ունէին կատարել վաճառականութեան հրամաններն: Յայնժամ Փիւնիկեցիք խորհեցան թէ կրնային ջրոյ ճամբով վաճառականութեան բեռնակիրներն լինել. և վաճառականութիւնը յօժարաբար գործածեց և վարձատրեց զանոնք: Տիւրոս և Սիդոն բարձրացան և բարգաւաճեցան:

Հրէաստան ընծայեց պողոտայներ որոց վրայէն Ասիոյ բերքերն կրնային տարուիլ Փիւնիկեան նաւահանգիստներն : Սողոմոն Թագաւոր յօժար էր իւր երկիրը ապու այս նպատակին համար : Վաճառականութեան համար շինեց նա Թատմոր քաղաքը անապատին մէջ և յարդարեց Եղատի նաւահանգիստը. և վաճառականութիւնը ընդունեց Հրէից ծառայութիւններն : Մեծն Աղեքսանդր ցանկաց որ Հելլենական ցեղն առնու աշխարհիս բեռնակիրն լինելու պաշտօնը : Նա կործանեց զՏիւրոս և զՍիդոն և լաւագոյն մօտեանոց մը հայթայթեց Եգիպտոսի մէջ : Վաճառականութիւն առանց յապաղման ընդունեց այս նոր հայրենիքը ինչպէս որ մեղուք կընդունին նոր փեմակ մը. և Աղեքսանդրիա եղաւ վաճառականութեան մայրաքաղաքը : Ժամանակ վերջ կայսերական գերիշխանութիւնն առնուեցաւ Աղեքսանդրի ալ և ալ Յոյն յաջորդներէն : Բայց վաճառականութիւնը զոհ էր Աղեքսանդրիայէ, և չքանեց զայն, երթալու համար ի Հռոմ : Հռոմայ անկման յաջորդող ընդհանրական աւերմանց մէջ, պէտք ունեցաւ նա ընտրելու նոր գործակալներ և ծառայներ : Արաբք, Վենետիկցիք, Փորթուկալցիք, Հոլանտացիք և Անգղիացիք յաջորդաբար իրենց ծառայութիւններն նուիրեցին : Տորչափ սոքա համակերպեցան այն պայմանաց որոց վրայ կը պնդէ վաճառականութիւնը, այսինքն ամենակարճ և ապահովագոյն ճամբայներ ամենէն բարեբեր երկիրներէ ամենէն լաւ շուկայներու, իրենց կարգին որդեգրուեցան իբր միջնորդք վաճառականութեան : Վաճառականութեան անյեղի կերպիւ պահանջածը միայն այս է որ նորա ջահը երբեք չչիջանի, Թէ նա շարունակաբար յառաջ տարուի :

Սըր Չարլզ Վիլսոնի գծած նկարագրին մէջ, վաճառականութիւնը, զրեթէ

անողորմեան երեւոյթ մը ունի, նման բնութեան, յորժամ ծովը հարիւրաւոր մարդկային էակներ կընկուզանէ, և յաջորդ ժամուն կը ժպտի և կը ծածանի : Կայսերութեանց խորտակումը, կործանումն այն փառաշուք քաղաքաց որոց հետ անքակտելի կերպիւ շղծայեալ կը թուէր, երբեք չեն վրդովեր նորա անդորրութիւնը : Եթէ Պալք, Տիւրոս, Թատմոր, Վենետիկ, Փիզա ոչ եւս կրնան կատարել նորա հրամաններն, առանց ցաւելու կը դարձնէ իւր համարումը դէպ յԱղեքսանդրիա, յԱմսթերտամ, ի Համպուրկ, Լոնտոն : Այնքան մեծ դիւրութեամբ ինքզինք կը տեղափոխէ ալ ուրեք որ նորա պատիւը վայելող և յետոյ զայն կորուսանող քաղաքք և պետութիւնք կը կարծեն Թէ այդ փոփոխութիւն սոսկ նորա քմահաճութեամբ կատարուած է եւ ոչ Թէ իսկական պատճառաւ մը : Նոքա որ առ ժամանակ մը վայելեցին նորա շնորհը, կը կարծեն, նոյնքան յիմարաբար, Թէ իրենց հաւատարիմ պիտի մնայ նա ցվերջ, Թէ որովհետեւ անգամ մը բնակութիւն հաստատեց իրենց մէջ, չունի ամենեւին դիտում և մինչեւ իսկ կարողութիւն զանոնք լքանելու : Սըր Չարլզ Վիլսոնի պատմական հայեցումաժքը ցոյց կուտայ Թէ վաճառականութիւնը իր մեկնած և իր մնացած ատենն կը գործէ միշտ հաստատուն սկզբանց վրայ : Իւր տեղափոխութեանց մէջ ոչ ատելութիւն կայ ոչ ալ կողմնակցութիւն : Իւր բնութեան մէկ օրինօք հարկադրեալ է յանձնել զիւր գործակալութիւն այն ժողովրդեան և այն պողոտայից որք ամենէն աժան և ամենէն արդիւնաբեր միջնորդներն կրնան լինել : Երկրիս ինչ ինչ կողմերն մասնաւորապէս բարեբեր են և միշտ ալ այնպէս եղած են : Բնութիւնը զայնս օժտած է այն առատ հարստութեամբ ում կը ցանկայ առ հասարակ մարդկային սեռն :

Մէկ կամ ուրիշ միջոցաւ մը այս երկրաց զանձերը պէտք է որ տարուին, (և միշտ զրեմէ այլոց միջոցաւ), ուրիշ ազգաց: Հնդկաստան երբեք դադրած չէ բնական հարստութեան այսպիսի հանք մը լինելէ: Թէպէտ պատմութեան այլ և այլ ժամանակամիջոցաց մէջ յիշեալ հանքամանքը ստացող ուրիշ հաւասար ընկերներ ունեցած է, — օրինակի համար, Եգիպտոս, Քաղդէա, Պէրպէրիստան, Սմերիկա — իւր առաջնակարգութեան դիրքը ընդ միշտ պահած է: Վաճառականական աշխարհագրութեան պատմութիւնը, երբեմն մեծ մասամբ, երբեմն ամբողջովին պատմութիւնն եղած է այն եռանդեան ու ճարտարութեան որոցմով այլ և այլ ժողովուրդներ Եւրոպիոյ և Հնդկաստանի միջեւ փոխադրութեան գործը կատարած են: Աշխարհ երբեք տարակոյս ունեցած չէ թէ պէտք ունի հնդկային բերքերու, և միակ խնդիրն սա եղած է թէ ո՞վ պիտի փոխադրէ զայնս: Երբ աշխարհ դեռ նաւուղղութիւն սովորած չէր, փոխադրութիւնը ցամաքէն պէտք էր կատարուիլ, և ուղտերու քամակով: Արաբացիք էին յայնժամ կարեւոր եղող բեռնաբարձք, որովհետեւ նոքա մօտագոյն ուղիներուն վրայ էին, և ունէին ուղտերն և ձեռներէցութիւնն: Երբ նաւուղղութեան արուեստը յերեւան ելաւ, անոր հմուտ եղողներն ունէին մասնաւոր առաւելութիւններ: Փիւնիկէի կը վերաբերէին թէ զիտութիւն և թէ տեղական դիւրութիւնք. և հետեւաբար առանձնաշնորհութիւնն բնականաբար անոր անցաւ: Եգիպտոս միշտ կրնար ձեռք բերել զայդ արտօնութիւնն եթէ նորա բնակիչք փափաք ունենային անոր: Երբ Յոյք տիրապետեցին Եգիպտոսի, Աղերսանդրիա յիշառունս պահեց վաճառական գերիշխանութիւն: Միջին դարուց պարագայից մէջ, որ և է աշխարհացոյց պարզապէս կերելի որ Իտալիոյ ազատ

քաղաքներն աննման առաւելութիւններ ունէին: Երբ զլուխ Բարեյուսոյի ճամբան զտնուեցաւ, Նոյնքան պարզապէս կերելի աշխարհացոյցէն՝ որ այդ քաղաքաց առանձնաշնորհութիւնն վերջացաւ: Այնուհետեւ վաճառականութիւնը, որ չկրնար ուրիշ բան ընել այլ միայն ճանապարհորդել ամենագիւրիին ճամբաներէ, իրեն գործակալ մը գտնելու համար հարկադրուեցաւ նոր մրցման մը մէջ դնել այն ազգերն որք երկիւղ չունէին Ովկիանեան ճանապարհորդութենէ: Վենետիկ և Ճենովա, իրենց մեծ նաւատորմիդներովն և ծովագնացութեան յարմարութեամբքն, կրնային ընտրելիներ լինել, եթէ ուզէին: Թէպէտ սոցա առանձնաշնորհութիւնն վերջացած էր, կրնային դեռ մասնակցիլ Փորթուկալի, Հոլանտայի և Անգղիոյ հետ, հաւանօրէն այս նոր տուրեւառին մէկ մասն իսկ իրենց հին վաճառականութեան ամբողջին չափ պիտի արժէր: Նոքա նախընտրեցին իրենց յատուկ եղած հին ճամբան թէպէտ վաճառականութիւնը թողեր էր զայն, և հետեւապէս կործանեցին ինքզինքնին: Վաճառականական փոփոխմանց յանցանքը ամեն ատեն վնասը կրողներունը չէ, ոչ ալ վաճառականութեանն է, որ պարտաւորեալ է իր գործը ամենայարմար ձեռաց մէջ դնել: Մերթ ընդ մերթ վաճառականութեան հոսանքն կը փոխուի, և առեւտրոց ծաղկեալ կեդրոն մը առանց յանցանք ունենալու կը լքանուի: Նոքա որ այցելած են Զուլտէր Զի, կրնան ասոր օրինակներն տեսնել անդ: Վենետիկ ինկաւ, զի բարոյական կարողութիւն չունեցաւ ճանաչելու իրողութիւններն և ինքզինք յարմարցնելու առեւտրոյ արդի պահանջմանց: Նա արհամարհեց վաճառականական աշխարհագրութեան սկզբունքներն, և ուստի վաճառականութիւնն իւր քայլերն ուրիշ կողմ դարձուց: Անգղիա վաճառականու-

թեան ծառայն եղաւ յաջորդելով Խաւիան հասարակապետութեանց, ի սկըզբան Փորթուկալի և Հոլանտացւոց հետ ի միասին, և յետոյ առաւել կամ նուազ միայնակ մնալով իբր առանձնաշնորհեալ, և Սըր Վիլսընի գաղափարն այս է որ թէպէտ Սիւէզի ջրանցին պեղումէն յետոյ Միջերկրականի եզերաց ժողովուրդք առաւելութիւններ ստանալով կրնան մրցիլ Անգղիոյ հետ Արեւելեան բերքերն տեղափոխելու մէջ, սակայն վաճառականական ճամբու այս եւ ասոր նման որ և է փոփոխութիւն չկըրնար վաճառականական անկման երկիւղ պատճառել Անգղիոյ, եթէ սա խելամուտ լինի փոփոխութեանց և անոնց համակերպելու պէտքին: Վաճառականութիւնը շատ ճամբաներ կը բռնէ, շատ երեւոյթներ կառնու, և կը պահանջէ որ բազմատեսակ տարբեր յատկութիւններ գործածուին: Եթէ զլիսաւորութեան նմարը մէկ նկատմամբ մը Անգղիոյ հակառակ կողմն հակի, ուրիշ նկատմամբ մ'ալ կըրնայ անոր կողմը հակիլ: Միակ անդարմանելի ձախորդութիւնը այն ատենն է, երբ ժողովուրդ մը կ'երեւակայէ թէ որովհետեւ վաճառականութիւնը այս ինչ յարմար պարագայից մէջ զինքը գործածած է, աղով ապահովութիւն տուած է շարունակ գործածել զինքը, թէպէտ պարագաներն փոխուին ու նոյն ժողովուրդը չաշխատի ինքզինքն անոնց յարմարքներու:

ՕՁԻ ՄԸ ՄԻՋՈՑԱԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ

Նիւ-Եօրթ-Սըն Ամերիկեան Թերթը, որ զարմանալի պատմութիւններ հրատարակելու մասին առաջին կը հանդիսանայ ըստ մեզ. կը հրատարակէ հետագայ յոյժ հետաքրքրաշարժ պատահարին նկարագրութիւնը իւր մի թղթակցին նամակէն բաղելով: Կը յուսանք թէ Բիւրակնի ընթերցողը շահաւէթ պիտի գտնեն սոյն

պատմութիւն: — Քսան տարի յառաջ Անգղիական վաճառականի մը քով զըրազիր էի: Գործս ծանր էր: Բազում զիշերներ կանցունէի տետրակներուս հետ մինչ առաւօտ: Մի քանի զիշերներ քընացայ այնպէս որ սենեակները մաքրող կիներ իւր գործին գալով զիս արթնցուց: Մեր վաճառատունը ճիւղ մը ունէր ի Հնդկաստան, որմէ կը զրկուէին մեզ արտակարգ նիւթեր մեծ քանակութեամբ: Անգին հանդերձներ եւ տեղական ճարտարութեան նիւթեր արոյրէ եւ ոսկեայ զարդեր որք Թանկագին քարերով պնագարդեալ էին, խոտերու հաւաքածոյներ, տնկաբանական օրինակներ, թռչուններ, կենդանիներ — արդարեւ ամեն բան. և եթէ ատեն ատեն տուփերը բացուէին եւ մէջի պարունակութիւնը հաւաքուէր եւ շարուէր, կրնայինք ունենալ միջակ Թանկարան մը: Օր մը, մեծ սնտուկ մը յանձնուեցաւ մեզ, որոյ վրայ գրուած էր, « Չափաւոր տաք տեղ մը պահեցէք: » Աշխատութեան խուցիս մէջ չ'էի այդ տուփ բերուած ատեն, եւ մարդը թողուց զայն սենեակին դուրսը: Վերադարձիս տեսայ այդ տուփ եւ նշմարեցի թէ մի ծայրը թեթեւօրէն ճզմուած էր, որպէս թէ ծանր տուփ մը անոր վրայ ինկած ըլլար: Պատահական նշմարում մ' էր այս սոսկ: Մասնաւոր աշխատութեան խուցս միայն չորս պատերէ կը բաղկանար, որոնց վրայ կը գտնուէին աշխարհացոյց տախտակներ: Դուռին ետեւը կար գրելու սեղան մը, եւ սեղանին ետեւ 6 ոտք բարձրութեամբ եւ քառակուսի չորս ոտք բարձրութեամբ դրամարկըղ մը: Գրադարան մը եւ երկու կամ երեք աթոռներ կը կազմէին ամբողջ կարասին: Ուշ ատեն պիտի գործէի եւ քիչ ատենէն միայնակ էի մեծ շէնքին մէջ: Մինչեւ կէս գիշեր աշխատեցայ անդադար: Մի քանի վայրկեաններ ելայ եւ քալեցի սենեակին շուրջ: Աթոռի մը տե-

դափոխման ձայնը կարծեցի լսել, որ խիստ վախցուց զիս : Դէպի դուռը բայլելով բացի զայն : Փողոցի կանթեղի մը լոյսը բաւական կը լուսաւորէր սենեակին դուրսը եւ կարճ քննութենէ մը յետոյ խորհելով թէ երեւակայութեան արդիւնք էր լսածս, վերադարձայ գործիս, սենեակը բաց թողլով : Մի բանի վայրկեաններ յետոյ, տկար այլ աններդաշնակ ձայն մը եկաւ միեւնոյն վայրէն և առանց տարակոյսի այդ ձայն կը յառաջանար դէպ յիմ սենեակ : Ոտքի վրայ ելայ, եւ անմիջապէս վիթխարի օձի մը զլուխը եւ վիզը ներս մտան լաւ կերպով լուսազարդեալ սենեակին մէջ : Սարսափահար եղայ : Երբ օձը տեսաւ զիս, վայրկեան մը կանգ առաւ, իւր աչեր հետզհետէ բոցավառեցան մինչեւ որ երկու հրալից գունտերու նմանեցան : Իւր լեզուն դուրս կը հանէր իւր բերնէն եւ ներս կը բաշէր զայն կայծակի արագութեամբ, և բարձրացուց իւր զլուխ աստիճանաբար մինչեւ որ իմ գլխոյս բարձրութեան հասաւ : Իւր իրանին շարժմանց ձայնը կը լսէի մթութեան մէջ, եւ հոն կը մնայի անգոր անզէն եւ, ըստ երեւոյթին, անկարող նոյն իսկ շարժելու : Անգամ մը հայեացք մը նետեցի շուրջս եւ յուսահատական հետզոտութիւն մը ըրի փախուստի միջոց մը գտնելու համար, եւ յորժամ աչերս հեռացուցի ահռելի սողունին վրայէն, սա ցածցուց իւր զլուխ եւ պատրաստութեամբ յարձակիլ իմ վրայ : Վայրկեան մը եւս եւ ինձ պիտի փաթթուէր, եթէ տեսնելով բաց դրամարկը չընետուէի մէջը եւ չզոցէի դուռը : Փոքրիկ հաշուետումար մը ինկաւ տախտակամածին վրայ, կէս բութաչափ բաց ձգելով դրամարկին դուռը : Առանց այդ գրքի անմիջապէս պիտի խեղդուէի : Օական չը խորհելով այդ պարագայ, ծըռեցայ եւ ջանացի վերցնել զիրքը ներս բայց սողունը ինձ հետ համաշարժելով

իւր կատաղութեան մէջ արկղը իմ մարմնս կարծելով պարփակած էր զայն, այնպէս ճնշելով դուռը որ կարելի չեղաւ ինձ բարեբաղդօրէն հեռացնել զիրքը, որ ներկայ պարագային մէջ կը կազմեր շնչառութեան լոկ միջոցը : Վախէս զրեթէ կը մեռնէի եւ հետեւապէս քաշուեցայ արկղին մէջ առանց բան մը ընելու : Քրտինքը առատօրէն կը հեղուր ճակատէս, սիրտս կը բաբախէր պայծելու չափ, եւ թէեւ զիրքը բաց կը թողուր դուռը, զրեթէ խեղդուելու վիճակին հասած էի : Շնչառութեան պակասութեան եւ ջիղերու տկարութեան պատճառաւ, ինկայ դրան դէմ նուաղելով : Ո՛րչափ ժամանակ այսպէս մնացի, չեմ զիտեր — Թերեւս ժամ մը : Վերջապէս զգայարանքներս վերստացայ, եւ թէեւ կը ճգմուէի դրիցս մէջ, կզգայի թէ ելլելու կարողութիւն չունիմ, եւ արկղին ճեղքէն կընայէի այն երկու ծալքերուն վրայ որք կը շրջապատէին ապաստանս, և նոյն ատեն կըզգայի այնպիսի սոսկալի անձկութիւն մը զոր երբէք պիտի չը մոռնամ : Նոյն իսկ համարձակեցայ մատս դուրս հանել եւ օձին դպել, որով տեսայ թէ օձը վերջին աստիճանի ձգտուած էր երկաթեայ դրամարկը կոտրելու համար : Վերջին ջանք մ'ընելով վերստացայ պաղարիւնս, եւ յիշելով տուփը եւ անոր ճգմուած ծայրը, անմիջապէս հասկցայ անկոչ հիւրիս ինձ այցելութեան պատճառը : Սովորութիւն է կերակրել օձերը անյագօրէն նաւ դրկելէ յառաջ, եւ սովորաբար մեզ կը հասնէին թմրեալ վիճակի մէջ : Այս օձը հաւանաբար, երկար ճամբորդութիւն մ'ընելով և թմրեալ վիճակէն արթննալով ծարուեցաւ, կատաղեցաւ, պայծեցուց սնտուկին ոչ զօրաւոր ծայրը, եւ զիս գտնելով յարձակեցաւ իւր բնագղումին հետեւելով : Հանդարտութեամբ դիտեցի զիրքիս վտանգները : Ոտքի վրայ ելլելով ոտքս անհարթ բանի

մը հանդիպեցաւ : Վերցուցի այդ առարկայ, որ մեղան սրբելու գործի մ'էր, և որ անհետ մը չափ սուր էր : Կը թուէր թէ հաշուետետրին մէջէն ինկած էր, վասնզի անհոգ զրազիրք ընդհանրապէս տետրակներուն մէջ կը թողուն այդ գործի : Աջ ձեռքիս մէջ բռնելով այդ գործի, բոլոր գորութեամբս մղեցի զայն օձին ամենէն բարակ ծալքին մէջ : Օձը հանեց սոսկալի ձայն մը, և ես կրկին և կրկին խոցեցի զայն իմ գործիքով, մինչեւ որ երրորդ կամ չորրորդ հարուածին տեսայ թէ սողունին ծալքերը թուլցան և արկղին վրայէն սահելով գետին ինկան, եւ օձը սկսաւ զալարիլ : Գրեթէ ժամ մը չը համարձակեցայ դուրս ելնել, մինչեւ որ ամեն ինչ հանդարտեցաւ : Յայնժամ բանալով դուռը սենեակէն դուրս վազեցի կողմիցի զայն, եւ առանց գլխարկի սլացայ մերձակայ պահականոցը : Առաջին անգամ պատմութեանս հաւատ չընծայեցին և զիս զինովի տեղ դրին, սակայն վերջապէս չորս ոստիկաններ րէ-վոլվրներով զինեալ ինձ ընկերացան : Գրեթէ մեռած էր օձը, սակայն դեռ կը շարժէր : Պոչէն մինչեւ զուխը 33 ոտք և 5 մատնաչափ երկայնութիւն ունէր այդ վիթխարի սողուն :

ՀՐԱՆՏ

Ս Ա Ք Ա Ռ Ի Ն

Մի քանի տարիներէ ի վեր տարրագիտաց ուշադրութեան առարկայն եղած է նոր նիւթ մը որ յառաջ կուգայ հանքածխոյ խայծղանէն, նոր շաքարոտ համ մ'ունենալուն պատճառաւ, կը կարծուի թէ կրնայ ապագային մէջ ճակնդեղի կամ շաքարեղէգի դերն կատարել եւ կարելորագոյն տեղ մը զրաւել սննդական մարմնոց մէջ : Այդ հետաքրքրական նիւթն կը կոչուի սաքառին : Անվէրայի գործարանատէրներէն մին Տօթթօն Հանրի

Վան Հէօրք տետր մը հրատարակած է վերջերս այդ նոր հարտարութեան վրայ որոյ մասին կարծէ տեղեկութիւններ ունենալ :

Սաքառինն գտնուած է բժիշկ Փահլպէտի որ այժմ տարրագիտութեան դասատու է Պալմիմուրի մէջ, ի Միացեալ Նահանգս : Երբ Փահլպէտի առաջին անգամ սաքառինն գտաւ, 1879ին, տարրագէտ էր ի Նիւ-Եօրք :

Ճարտարութեամբ պատրաստուած Սաքառինն սպիտակ փոշի մ'է, խիստ նուրբ, նման նշաստակի փոշոյն, երբ խոշորացոյցով դիտուի, կը ներկայացնէ խողովակաձեւ բիւրեղներ : Եռացիալ ջրոյ մէջ հալելէն վերջ, երբ պաղի, ասեղնաձեւ բիւրեղներու երեւոյթն կառնու : Սաքառինն, դժուարաւ կը հալի պաղ ջրոյ մէջ, իսկ դիւրաւ կը լուծուի եմերին և մանաւանդ ալքոհոլին մէջ : Սաստիկ ջերմութեան ազդեցութեան ներքեւ, լեղի նուշի հոտ մը կը բուրէ եւ ամբողջովին կը շոգիանայ առանց ո եւ է հետք մը թողելու :

Սաքառինն շաքարոտ համ մ'ունի. թերեւ շաքարէն աւելի սաստիկ, բայց անախորժ : Ըստ հնարչին, Սաքառինի մէկ մասն հազիւ կրնայ տալ ճակնդեղի կամ շաքարեղէգի 280 մասանց համն : Սաքառինի գլխաւոր և հետաքրքրական յատկութիւններէն մին իւր անտարբեր մնալն է մարդու գործարանաց նկատմամբ, ոչ սնունդ մ'է և ոչ դեղ, չէզոք նիւթ մը որ առանց փոփոխմունք կրելու կանցնի մարսողական խողովակներէ և միզական գործարաններէն դուրս կ'ելնէ : Սաքառինն կրնայ այլեւայլ նիւթերու միջոցաւ յառաջ բերուիլ, բայց ամէն տեսակէտներով առաւելագոյն եւ խնայողագոյն եղանակն է հանքածխոյ խայծղանէն պատրաստել :

Փահլպէտի Սաքառինն այսօր մեծ քանակութեամբ կը պատրաստուի Ան-

վերսայի մէջ, բայց իւր զինն դեռ շատ բարձր է, մէկ քիլոկրամն 125 ֆրանք :

Սոյն հետաքրքրական նիւթն կրնայ գործածուիլ մեծ առաւելութեամբ չէ-գործացնելու համար ԹԹԸ կամ լեզի համ մը կերակրող մէջ, կարելի եղածին չափ փոքր ծաւալով մը... : Բժշկութեան մէջ ևս գործածուած է մօրֆինի լեզիու-թիւնն ծածկելու համար և իւր արժէքն անգնահատելի է Տիսպերիֆ (շաքարախտ ունեցողը) անձանց համար որոյ կը տրուի և նա ալ տեսակ հիւանդաց կ'ընծայէ մի անմիաս նիւթ և կրնան այդու շաքարէն չզրկուիլ :

Ինչ որ ալ լինի իւր դերն ապագային մէջ, այդ արտադրութիւն կարի հետաքրքրական զիւտ մ'է և ընդ միշտ տարրադիտութիւնն երախտագէտ պիտի մնայ առ Տօքթօր Ֆահլպէրկ Սաքառիսի զիւտոյն համար որոյ ապագայ օգտակարութիւններն այժմէն անկարելի է գուշակել :

Մ. Գ. ՄՕՁԵԱՆ

ԱՅԼԵԻԱՅԼԲ

ԴԱՂԱՓԱՐԱՑ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ. — Թօմքինս վիպասանը կը գրէր հետագայն : «Արդարեւ կինն է փայլուն եւ գեղեցիկ տարած : Դրախտ է այն վայր յորում նա կը գտնուի . անապատ՝ յորում չը գտնուիր : Կնոջ ծիծաղը կը ներշնչէ սէր եւ կը բարձրացնէ մարդկային բնութիւնն մերձագոյն իւր գոյութեան անմահ աղբիւրին : Կինը կը ներկայէ սանդուխտ որով կ'ամբառնամք երկրէս դէպ երկինք : Մարդուն գործնական դաստիարակն է կինը և առանց անոր աշխարհ պիտի ըլլար մի ունայնութիւն :» Վէպի մը մի մասն էր այս պարբերութիւն : Բայց որովհետեւ երեկոյ էր, Թօմքինս թողուց իւր գրասենեակ եւ գնաց տուն ճիշդ ընթրիքի ժամանակ, Այն ատեն տեղեկացաւ թէ ինչ ինչ տնական պատճառներով կերակուրը պատ-

րաստ պիտի ըլլար առ նուազն մէկ ժամէն : Թօմքինս բարկացաւ, փոքրիկ վէճ մը ծագեցաւ եւ եթէ հաւատ պիտի ընծայենք նորա դրացիներուն խօսքին, հարուածներու փոխանակութեան պահուն խեղճ վիպասանին մէկ աչքը ֆիասունեցաւ եւ մազերն այնպիսի կացութիւն մը ստացան որ ժամանակ մը կեղծ մազ գործածել պիտի ստիպուի : Քիչ ատենէն իւր ընծայութեամբ բանաստեղծութիւն մը, որոյ խորագիրն է «Կինը, աշխարհիս ամենէն խայտառակ արարածը :» Հեղինակի անուն չը կայ այդ գրքի վերայ եւ սակայն տարածայնութիւն կայ թէ Թօմքինս է անոր հեղինակը :

ՎԼԻՄՍՅՆ ՅԱԼՍՏՐԱԼԻՍ. — Աւստրալիոյ մէջ կ'ընկնայ ամենադժբաղդ պարագայն սա է որ ամբողջ ցամաքին վրայ կատարեալ անհաւասարութիւն եւ անբարեւոյթութիւն կը տիրէ նկատմամբ անձրեւի քանակութեան : Աւստրալիոյ բնակեալ մասերը ամբողջութիւն մը նկատեւելով՝ կրնանք ըսել թէ կ'ընկնայ է հաճոյալից եւ յոյժ առողջարար, սակայն երաշտութեան եւ ողորման փոփոխութիւնները կը պատճառեն մեծ ֆլեասներ : ՅԱւստրալիա Մուրէյ անուանեալ գետն է միակ գետը որ արժանի է այդ անուան ամբողջ տարուան մէջ : Ուրիշ բազմաթիւ գետեր ալ կան, բայց ասոնք կը դադրին վազելէ մի քանի ամիսներ իւրաքանչիւր տարի, եւ իրարու հետ կապակցութիւն չ'ունեցող աւազաններու կը բաժնուին : Մուրէյ գետն իսկ երբեմն կրած է այն փոփոխութիւն, թէ եւ իբր ընդհանուր օրէնք սա կը շարունակէ հոսիլ ամբողջ տարին :

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ իմացանք որ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովն իւր անցեալ Ե. աւուր նստին մէջ կարող եղած է նոր պատրիարքի ընտրութեան ամենափափուկ գործը յաջողութեամբ ի գլուխ հանել :

ընտրելով պատրիարքական գահուն այն-
պիսի անձնաւորութիւն մը որ չ'վերա-
բերիր ո՛ր եւ է կուսակցութեան, այլ՝ ամ-
բողջ ազգին:

Մինեապատիւ Տէր Խորէն Արքեպիսկո-
պոս Աշքեան, վանահայր Արմաշու, քու-
էից բացարձակ առաւելութեամբ ընտ-
րուած է պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ:

Շնորհաւորելով հանդերձ նորին Բարձր
Սրբազնութեան սոյն ծանր եւ դժուա-
րին պաշտօն, կը մաղթեմք որ ազգային
պատմութեան մէջ յաջողութեան, յառա-
ջագիւմութեան եւ բարգաւաճման նոր
թուական մը լինի այս դէպք: Եւ ամեն
շնորհաց Հայրը օրհնէ, զօրացնէ զնորին
Սրբազնութիւն որ կարողանայ Ազգին իւր
վրայ ունեցած յոյսերն հաւաստել արդ-
եամբ:

— Տրապիզոնէն առ Լեւանոս Հերալտ
ուղեալ նամակէ մը կը տեղեկանանք որ
երբեմն Գալուստ էֆ. Թիրեաքեան, բայց
այժմ Տէր Գրիգորիոս քահանայ Թիրեա-
քեան, Օրտուէն անդ տարուեր է ընդ
հսկողութեամբ, դատուելու համար Ի-
տարէ Մէճլիսի առջեւ: Տէր Գրիգորիոս
ամբաստանեալ է թէ գաղտնի թղթակ-
ցութիւն կունենայ հայկական մասնա-
խումբերու հետ ի Ռուսիա: Կըսուի թէ
Տէր Գրիգորիոս քահանայ ասկէ առաջ
անգամ մը ձերբակալուած էր Չարչամ-
պայի մէջ:

— Իբր ասկէ երկու շաբաթ առաջ
յԱրմաշ հրդեհ ծագելով վեց ժամ տե-
ւած, եւ Արմաշու վանուց կէսն եւ գիւ-
ղին կէսն այրած է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Վիլնէլմ կայսեր վերջերս կատարած այ-
ցելութիւնքն Ռուսիոյ, Աւստրիոյ եւ Ի-
տալիոյ վեհապետաց, ընդհանրապէս անձ-
նական յարաբերութեանց բարեկամական
գործ մը կը նկատուի ու ոչ թէ քաղա-
քական ո՛ր եւ է նպատակ մը յառաջ տանե-
լու միջոց: Եւ ասոր կրնայ ապացոյց մը
համարուիլ ամեն քաղաքական խնդիր իւր

նախնական վիճակին մէջ գտնուիլն յետ
վեհապետական տեսակցութեանց:

Թէպէտ ամեն տեղ վեհապետաց եւ
հասարակ ժողովրդեան կողմէ՝ Նորին վե-
հափառութեան վիլնէլմ կայսեր ցուցուած
ընդունելութիւնն յոյժ սիրալիր եւ ցն-
ծալից էր ընդհանրապէս, սակայն Հոկ-
տեմբեր 11 անցեալ եւ. օր Հռովմի մէջ
երբ արքայական կառքերը Քուիրինալի
պալատը կը տանէին Վիլնէլմ կայսրը Ում-
պէդո թագաւորին հետ միասին բազմած՝
ճամբուն վրայ մեծ քանակութեամբ կար-
միր թուղթեր նետուեցան, ինչպէս կ'ըսէ
հեռագիրն, որք կը կրէին հետեւեալ խօս-
քերը: « Կեցցէ՛ Ֆրանսա, — Կեցցէ՛ Աւ-
զաս-Լոռէն, Կեցցէ՛ Տրենտոն եւ Թրիէս-
դէ — Անկցի՛ երբեակ դաշնակցութիւնն:

Հակադերման ուրիշ ցոյց մ' ալ տեղի
ունեցաւ նոյն երեկոյ Քուիրինալի ար-
քայական պալատան առջեւ, անանկ որ
Ոստիկանութիւնն եւ զինուորք ստիպուե-
ցան միջամտել, եւ քանի մը հոգի ձեր-
բակալուեցան:

Հետեւեալ օրն երբ Վիլնէլմ կայսր վա-
տիկան կերթար յայցելութիւն պապին,
դարձեալ նետուեցան ճամբուն վրայ հա-
կադերման խօսքեր կրող թղթեր:

— Վերջերս Իտալեան եւ Աւստրիոյ տե-
րութեանց միջեւ յարաբերութեանց մը-
տերմացում մը կերեւի որով. Մ. Քրիս-
տիի քաղաքագիտութեան համբաւը կա-
ւենայ: Իտալիոյ թագաւորն մօտերս ա-
ւեսնան աւագ պատուանշանը շնորհեց նմա
եւ Աւստրիոյ Ֆրանց ժողէֆ կայսրն նոյն-
պէս շնորհեց Ունկարիոյ Ս. Ստեփաննոսի
պատուանշանն որ տերութեան ամենա-
բարձր պատուանշանն է: Մ. Քրիստի
ըստորում ի վաղուց անտի իբրեւ պետ Ի-
տալիոյ Ազատականաց, պապութեան ջեր-
մագոյն հակառակորդներէն մին է, վասն
որոյ բազումք կը գուշակեն թէ, նո-
րա համբաւոյն եւ ազդեցութեան աւել-
նալն ցաւ պիտի պատճառէ վատիկանու
կարդինալ քաղաքագիտաց:

— Գաղիոյ խորհրդարանին բացման մօ-
տենալովն՝ արդէն լսելի կը լինին գծողու-

Թիւնք եւ տարածայնութիւնք այլ եւ այլ կուսակցութեանց մէջ: Զօրավար Պուլան-ժէ պահ մը անյայտ մնալէ յետոյ, կը պատրաստուի խորհրդարանին բացուելուն պէս իւր ծրագրին համեմատ յարձակումներ ընել կառավարութեան դէմ: Նախարարապետն իմաստութիւն կը համարի սահմանադրութեան մասնական քննութիւնն ու փոփոխութիւնն ինքնին առաջարկել որպէսզի այդու կարենայ չարեաց առաջն առնուլ, սակայն Չափաւորականք արդէն սկսեք են ընդ դէմ խօսիլ սահմանադրութեան մասնական քննութեան:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Դատական նախարարութիւնն յատուկ ջրջաբերականաւ հետեւեալ հրահանքն ուղղած է ամեն կողմ:

« Երբ ոչ մահմետական հասարակութեանց կղերականներու դէմ հոգուգի վերաբերեալ դատ մը բացուի, ինչպէս նաեւ երբ պատժական դատի մը առթիւ ամբաստանուած լինին եւ կամ իբր վկայ նոցա ներկայութիւնն հարկ դատուի, յայնժամ հրաւիրագիրը պիտի հաղորդուի անոնց՝ իրենցմէ բարձրագոյն եղող եկեղեցական պաշտօնէից միջոցաւ: Ըստ օրինի որոշեալ պայմանաժամն պիտի հաշուուի այն օրէն յորում այդ հրաւիրագիրը հաղորդուած են իրենցմէ բարձրագոյն եղող պաշտօնէից: Սոքա միայն իբրեւ միջնորդ համարուելով, բնաւ արտօնութիւն չունին ո եւ է բողոք ընելու եւ կամ դատին վերաբերեալ գործողութիւն մը կատարելու: Հուգուգի եւ պատժական դատերու առթիւ հրաւիրեալ եկեղեցականք եթէ որոշեալ օրը չ'ներկայանան, հրաւիրագիրը նոյն իսկ իրենց հաղորդուած համարուելով՝ օրինական տրամադրութիւնն ի գործ պիտի դրուի: Ոճրի կամ վկայեալ յանցանքի մը առթիւ ամբաստանեալ եկեղեցականք երբ ձերբակալուին, իրենցմէ բարձրագոյն եղող եկեղեցական պաշտօնէից ո եւ է դիմում չ'պիտի լինի, միայն նոցա ձերբակալուած պահուն պիտի հաղորդուի բարձր եկեղեցական պաշտօնէից

ձերբակալելոյն անունը եւ բնակավայրը:

— Կայսերական իրատէ մը հրամայած է նկատողութեան առնուլ եւ անմիջապէս քննել եւ կարգադրել այն աղերսագրերն որք կը տրուին կալուածոց արժէքը բարեփոխելու համար, որովհետեւ 600,000 ռուբլոյ պահանջ մը որ առ կախ մը մնայ, յառաջ եկած է իւրաքանչիւր կալուածի համար որոշեալ արժէքի չափազանցութեանն որով հասարակութիւնը կարող եղած չէ վճարել իւր կալուածատուրքը:

— Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական Տատեան վսեմափայլ Յարութիւն փաշա որ վեգիրութեան աստիճանի բարձրանալու պատիւն ունեցաւ այս միջոցին՝ սոյն բարձր աստիճանը վաւերացնող Կայսերական Մէնչուրի ընթերցումըն երեկ հանդիսաւորապէս տեղի ունեցաւ Նորին վսեմութեան ապարանքին մէջ ի Պէշիքթաշ:

ԱԶԴ

Ազգային երաժիշտներէն Մեծ. Ստեփան Էֆ. Սարէնեան վերջերս հեղինակած է դաշնակի համար երեք ձայնով խմբերգ մը, այն է եկեղեցական Տէր Ողորմեան յորում կը տիրեն ձայնից գեղեցիկ յարգարում, ուղիղ ներդաշնակութիւն եւ կրօնական խորհրդաւորութիւն:

Կը ծախուի հրատարակչին քով, Բերա Պէլլիի երաժշտական գործեաց վաճառատունը Բասաթ տ'Էօռօր, Թիւ 17:

Դործագիր ժողովոյ միաբանական աղօթքի համար որոշեալ օրը, (Հինգշաբթի, Հոկտ. 18 ըստ Հատ.) յատուկ պաշտօն պիտի կատարուի Պայպլ Հաուզի մատրան մէջ, ժամը 7 1/2ին ըստ Թուրքաց:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՆԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Զագմագըլար Յակոբեան խան, Թիւ 13: